

פנינים לפרשת שבוע

הלכה היא

וַיִּכַּן עֶשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיִּחַקְקֵהוּ וַיִּפְּלַעַל צְנָאָרוֹ וַיִּשְׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ: (פרק לג' - ד')
מפרש רש"י - וישקהו - נקוד עליו...יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו. אמר ר' שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו:

נשאלת השאלה מה ענין המושג "הלכה" לכאן? אלא שיש לומר כי במציאות, ישנם אנשים שמבקשים למצוא את הנימוקים והסיבות לשנאתם של הגויים כלפי היהודים. אולם המציאות הוכיחה, כי אין אף סיבה אחת נכונה. סיבה זו היא חסרת כל סיבה וכל נימוק, אלא רק "הפך לבם לשונא עמו".

כאן שונאים את היהודים על שום שהם קפיטליסטים, ושם על שום שהם סוציאליסטים, כאן - על שום שהם זריזים ופיקחים יתר על המידה, ושם - על שום שהם מהווים מעמסה מבלי להביא כל תועלת, כאן על שום שהם חרדים וקנאים לדת יתר על המידה, ושם על שום שהם מתקדמים ומפיצים דעות חילוניות. כך תמיד סותרים הם הנימוקים זה את זה, ללא קורטוב של הגיון ושיקול דעת.

הנה, הלא רבי שמעון דורש בכל מקום "טעמא דקרא" - לפיכך אמר רבי שמעון: "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב" - שנאתו של עשו ליעקב היא בבחינת הלכה פסוקה, ללא כל טעם ונימוק...

מאין באת

"כי יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי אתה תלך ולמי אלה לפניך" (לבי-ח) במסכת אבות מובא: "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון" (אבות פרק ג' - א'). שלושת שאלות אלו יכולות לבא מצד היצר הטוב ומצד היצר הרע.

אם שלוש השאלות הללו באות מצד היצר הטוב, הרי הן מקדמות את האדם ומביאות אותו לידי יראת חטא. אולם אם היצר הרע מציג את השאלות הללו בפני האדם, כוונתו היא להכניס באדם עצבות ודאגות, ומפני זה יש להיזהר מאד.

נראה לומר כי, זו כוונת יעקב כשאמר: "ושאלך לאמר" - אם ישאלך עשו: "למי אתה?" - מאין באת? "ואנה תלך" - לאן אתה הולך? למקום עפר רימה ותולעה! "ולמי אלה לפניך" - למי אתה עתיד ליתן דין וחשבון על כל מעשיך? כאשר ישאלך עשו את כל השאלות הללו כדי להביאך לידי עצבות ודאגה, השב תשיב לו: "לעבדך ליעקב" - אמנם אני עצמי אינני ולא כלום, אולם שייך אני לכלל ישראל שזה דבר חשוב עד מאד. "מנחה היא שלוחה" - אפילו מעט עבודה, מנחת עני, יש לה חשיבות רבה בשמים אם היא באה מתוך מסירות נפש, כדרך שאמרו חכמינו: "מי שדרכו להתנדב מנחה עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו". "לאדוני לעשו" - כיון שהעבודה מכוונת כנגד עשו, כלומר כנגד כוחו החזק של היצר הרע, הרי אפילו מעט מן העבודות חשוב מאוד בעיני ה' יתברך...

על כן לא יאכלו

"על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה...עד היום הזה" (לב' - ג').
הנה לפי פשוטו של מקרא קיבלו בני ישראל את מצוות גיד הנשה לאות ולזיכרון על הפגיעה שנפגע יעקב אבינו בכך ירכו, במאבק עם שרו של עשו במעבר יבוק. לדעת בעל "ספר החינוך" מצווה זו נקבעה לא רק כזכר ל"ותקע כף ירך יעקב" אלא בעיקר כזכר ל"ויזרח לו השמש", וכמו שמצאנו שזרחה השמש ליעקב אבינו לרפאותו ולהושיעו כן תזרח לנו צאצאיו שמש משיח צדקנו, שירפאנו ויגאלו. (עפ"י פרפראות לתורה)

שמירת הלשון

(על פי חפץ חיים השיעור היומי)

כמו באסור דיבור לשון הרע, כן גם באיסור רכילות נכללים רק דברי רכילות חסרי משמעות או מזיקים. אולם כאשר מספרים לאדם מה דיבר או עשה נגדו פלוני מתוך כוונה לתועלת, אין זה נחשב לסיפור רכילות ויתכן אפילו שהדבר ייחשב למצוה.

מכל מקום, תנאי מוקדם לגילוי מידע מסוג זה הוא הבנה ברורה של התנאים ההכרחיים להתרת הגילוי בתוספת גישה אובייקטיבית.

שואל ומשיב

שאלה: במקרה של ספק ברכות, האם מותר לברך בלשון תרגום בריך רחמנא מלכא דעלמא, או שיש בזה חשש איסור של ברכה לבטלה?

תשובה: במסכת ברכות מ: מבואר, שאם בריך ברכת המזון בלשון תרגום ואמר - בריך רחמנא מלכא דעלמא מריה דהאי פיתא, יצא ידי חובת ברכה ראשונה של ברכת המזון. וכך נפסק בטור ושו"ע סימן קפז' - א'. כיוצא בזה כתבו הטור והשו"ע בסימן קסז' - י', שאם במקום ברכת המוציא אמר בריך רחמנא מלכא דעלמא מריה דהאי פיתא יצא ידי חובה. כמו כן מבואר במסכת ברכות נד: שאם נתחייב בברכת הגומל, ואמרו לו חבריו - בריך רחמנא מלכא דעלמא דיהבך לן וענה אמן יצא ידי חובת ברכת הגומל. וכן נפסק בטור ושו"ע סימן ריט' סעיף ד'.

לפי זה, יש לברך לגבי מקרה של ספק בברכות, האם יוכל לברך בנוסח זה לכתחילה, שיש לומר שכל שאינו מזכיר השם אלא בלשון תרגום אין בזה חשש איסור ברכה לבטלה.

בשו"ת הרדב"ז חלק ג' סימן תיט' ובסימן תכא' הכריע על בסיס דברי הרמב"ם בפרק ו' מהלכות יסודי התורה - ב' ופרק ב' מהלכות שבועות הלכה ב', כי אף על פי שהנשבע באללה הרי זו שבועה, מכל מקום לענין הזכרת השם, לא נחשב כמזכיר השם לבטלה שחייב נידוי כמובא במסכת נדרים ז: וכן הוא בתשובות גאוני מזרח ומערב סימן קג.

אם כן לכאורה מוכח מכאן שאין שום חשש איסור באמירת - בריך רחמנא שהוא תרגום של רחום, שזהו מהכינויים.

אולם בשו"ת הגאון רבי עקיבא איגר סימן כה' בהתבסס על דברי הרמב"ם הנ"ל בהלכות שבועות הסיק כי אומנם אין איסור למחוק את שם ה' המתורגם, אולם לענין איסור ברכה שאינה צריכה שאמרו חז"ל ברכות לג. שעובר משום לא תשא, גם בלשון לעז עובר בלא תשא, וכן כתב גם כן הגאון החתם סופר בחידושיו לנדרים.

ב"פני יהושע" ברכות יב. כתב, שבספק ברכות אפשר לברך בלשון תרגום, שבזה אין שום חשש איסור משום ברכה שאינה צריכה, ואעפ"י כן יוצא ידי חובת הברכה, וכן הסכימו בשו"ת "בית שערים" אורח חיים סימן פג' וכן פסק הבן איש חי פרשת נשא סעיף ט', וכן כתב הערוך השלחן סימן רב' - ג', והוסיף כי ראה שיש מי שכתב שגם בזה יש איסור ברכה לבטלה, ואינו נראה לו כלל.

אולם בשו"ת אגרות משה כרך ו' חלק אורח חיים סימן מ' - כז', כתב להשיג על דברי הערוך השלחן הנ"ל שהתיר לברך בנוסח בריך רחמנא, והעלה שיש לאסור גם בזה משום ברכה לבטלה. והרה"ג רבי יעקב סופר בספר כף החיים סימן קסז' אות ע' הסכים להחמיר שלא יאמר מספק הברכה בלשון לעז או תרגום, מפני שיש אומרים שגם בזה יש איסור ברכה לבטלה, כמו שכתב השדי חמד מערכת ברכות. וכן דעת הגאון רבי מרדכי יעקב ברייש בשו"ת חלקת יעקב חלק ג' סימן יח. וכן העלה הגאון מהר"ם בריסק בתשובות ח"א סימן נח וכן הוא בספר "ראשי בשמים" סימן שלו' והלאה, ובספר "דברי יושר" חלק ג' סימן ס'.

סיכום: במקום שיש ספק או מחלוקת הפוסקים בדיני ברכות, אין לברך אפילו בלשון תרגום בריך רחמנא מלכא דעלמא וכו', שגם בזה יש חשש איסור ברכה לבטלה. לכן יהרהר בלבו הברכה ודין, וכמו שכתב בשו"ת הלכות קטנות חלק ב' סימן קמו, שבהרהור אין שום חשש איסור של ברכה לבטלה. וכן העלה מרן החיד"א בספר "יעיר אזן" מערכת ב' אות א', ובספר "טוב עין" סימן יח אות לד, וכן כתב בשו"ת "גנת ורדים" בקונטרס גן המלך סימן כג'. וכן פסק ה"ישועות יעקב" סימן סב' וסימן קפו' סעיף א', ובשו"ת "תשובה מאהבה" חלק ב' סימן רלד', וכן כתבו עוד הרבה אחרונים. וכן עיקר. (עפ"י שו"ת יחווה דעת חלק ו' סימן טו)

גדולי ישראל

רבי יצחק אייזיק בהר"ד - פני יצחק - רבי יצחק נולד בשנת ה' - תקל'. עליו אמרו "הרב הגאון הגדול מעוז ומגדול גדול מרבן שמו נודע בשערים..." רבי יצחק שימש כרב בויעטבסק כשמונים שנה, היה תלמיד מובהק לבעל התניא. בהסכמות מכונה על ידי רבי גרשון תנחום ממינסק "גדול בישראל בתורה וחכמה וחסידות".

רבי אריה הומינר בעל הבאר היטב עה"ת כתב עליו "שהוא ידוע לאחד מגדולי הגאונים האמיתיים שבדור". נסתלק בשנתו ה'צ"ח, ועד ימיו האחרונים עסק בהוראת דת ודין. מחיבוריו שו"ת פני יצחק.